

TOMASZ MICHALEWSKI

KREATYWNA EDUKACJA REGIONALNA W SZKOLE – CELE, ZASADY NAUCZANIA I TREŚCI PROGRAMOWE

Istotą edukacji regionalnej jest powrót do domu, do źródeł życia każdego człowieka, do źródeł jego etyki i jego języka, a więc do źródeł kultury domowej, lokalnej, regionalnej, narodowej i ogólnoludzkiej.

Kazimierz Kossak-Główczewski

Regionalizm w Polsce ma do spełnienia zadania daleko większe niż gdzie indziej. Musi on przekonać chłopów o wartości ich własnej kultury, tak bez-troskliwie szybko zatraconej – musi wejść w dziedziny różne: oświaty, gospodarki, sztuki – musi zszarzałym już ziemiom przywrócić ich barwny wyraz – po prostu: odrodzić wieś. A przez odrodzenie wsi, ziem całych, dać podwalinę gruntowną Rzeczypospolitej.

Władysław Orkan

Uwagi wstępne

Edukacja regionalna wychodzi naprzeciw człowiekowi, kształtując umiejętność współżycia, współdziałania, służebnego zaangażowania w „małej ojczyźnie”. Zapewnia ciągłość kulturową grupy, najtrwalszych wspólnot rodzinno-lokalnych, chroni kanon kulturowy i kształtuje poczucie bezpieczeństwa i dumy z przynależności grupowej¹.

Program nauczania w roku szkolnym 1999/2000 został wzbogacony, zgodnie z obowiązującymi podstawami programowymi, o edukację regionalną – dziedzictwo kulturowe w regionie. Jej rola w nauczaniu młodego pokolenia jest niezmiernie ważna. Zamiarem autorów podstawy programowej w zakresie edukacji regionalnej jest m.in. wzbudzenie zainteresowania regionem i aktywności terytorialnej oraz tworzenia silniejszych więzi ze wspólnotami „małych ojczyzn”. Piszę na ten temat ks. Henryk Skorowski:

Edukacja regionalna, której celem jest uświadomienie uczniowi wartości własnego dziedzictwa regionalnego, a tym samym „zakorzenie” go w nim, ma także swój narodowy wymiar. Najogólniej należy przez to rozumieć, że silny związek człowieka z dziedzictwem regionalnym nie stawia go w opozycji do narodowego,

¹ *Edukacja regionalna* [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1, Warszawa 2003, s. 936.

wręcz przeciwnie – otwiera go na dziedzictwo narodowe. Oznacza to, że świadoma tożsamość regionalna nie stoi w sprzeczności ze świadomością narodową, ale ta druga gruntuje się i wyrasta dzięki tej pierwszej².

Edukacja regionalna, rozumiana jako umożliwianie młodym ludziom poznawania własnego dziedzictwa kulturowego, tradycji regionalnej, uwewnętrznienia wartości i treści regionalnych, a tym samym jako kształtowanie i utrwalanie postaw regionalnych, była zawsze przedmiotem troski, zabiegów i działań regionalnych towarzystw kultury³.

Edukacja regionalna – dotyczy problematyki społeczności regionalnych (lokalnych grup kulturowych, etnicznych), w celu zachowania ich tożsamości i odrębności, jako najistotniejszych składników kultury regionalnej, wzbogacającej kulturę narodową i powszechną; wyraża się w emancypacyjności, radykalności, dążeniu do wyzwolenia się społeczności lokalnych od dotychczasowych ograniczeń unifikacyjnych; stanowi powrót do źródeł życia każdego człowieka, źródeł jego etyki, języka, kultury domowej; jest to praktyka oparta o ideologię międzykulturowości⁴.

We współczesnym świecie obserwujemy aktywizację tematyki regionalnej, a hasła: „regionalizm”, „region”, „mała ojczyzna”, „dziedzictwo”, „tradycja regionalna”, „kultura regionalna” itp. – są niemal wszechobecne. Pojęcia te bywają częstokroć przydatne do realizowania rozmaitych celów politycznych, gospodarczych i kulturowych, bo tkwi w nich swoista moc sprawcza. Dlatego sprzymierzeńcy globalizacji, kosmopolityzmu i unifikacji dążą do osłabienia wartości narodowych i zamiast kraju ojczystego promują regionalizm czy też otwartość europejską.

Wielkie jest w tym dziele zadanie szkoły. Włączenie edukacji regionalnej do strategii dydaktyczno-wychowawczej zapewni z jednej strony jej skuteczność, a z drugiej – możliwie jak najszerszy krąg wpływu na młodzież. Edukacja regionalna pozwala na narodzenie się regionalnej tożsamości młodzieży i poczucia więzi z „małą ojczyzną” oraz na świadome zespolenie się jej ze środowiskiem rodzinnym.

Celem tego opracowania jest ukazanie podstawowych celów i zasad nauczania oraz treści edukacji regionalnej jako elementu kształcenia ogólnego.

Wyjaśnienie pojęć

Termin „region” bywa definiowany i stosowany w różnych dziedzinach nauki, nie tylko w geografii, ale również w socjologii oraz historii politycznej i gospodarczej. Region jako przestrzeń geograficzno-historyczna i gospodarczo-kulturowa co najmniej od 200 lat, tj. od powstania Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, znajduje się w centrum uwagi organizacji naukowych i kulturalnych. Etymologicznie wyraz region, od którego pochodzi pojęcie „regionalizm”, wywodzi się z łacińskiego rzeczownika *regio*,

² O edukacji regionalnej – dziedzictwo kulturowe w regionie, „Biblioteka Reformy”, nr 24.

³ A. Z e l l m a, *Edukacja regionalna a współczesne przemiany społeczne*, „Edukacja”, 2001, nr 2, s. 21.

⁴ P. G r z y b o w s k i, *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*. Bydgoszcz 2005, wersja elektroniczna – www.grzybowiski.ukw.edu.pl (25 X 2006), s. 50.

wyrazu wieloznacznego, odnoszącego się w gruncie rzeczy do: kierunku, położenia, granicy, linii granicznej, obszaru ziemi, terytorium kraju, dzielnicy miasta.

Z wielu definicji tego terminu na większą uwagę zasługuje określenie zaproponowane przez Stanisława Ossowskiego – socjologa i filozofa. Wyróżnia on trzy znaczenia pojęcia „region”: geograficzne, socjologiczne oraz socjologiczno-polityczne. Pod pojęciem regionu w znaczeniu geograficznym rozumie „jednostkę geograficzną, wyodrębnioną na podstawie cech terenu lub kryteriów gospodarczych”.

Region rozumiany w sensie socjologicznym „jest korelatem regionalnej zbiorowości”, stanowiącej – jak pisze Ossowski – składnik szerszej zbiorowości, przy czym tą szerszą zbiorowością może być zarówno naród, jak i inna zbiorowość regionalna (regiony w regionach, wielkie i małe regiony) [...] A regionalna zbiorowość to zbiorowość terytorialna, która ma w większym lub w mniejszym stopniu poczucie swojej odrębności, ale nie uważa się za naród; inaczej mówiąc, członkowie jej nie próbują przypisać swej zbiorowości atrybutów narodu. Zazwyczaj taka zbiorowość stanowi składnik jakiejś zbiorowości narodowej. Członkowie zbiorowości regionalnej [...] mogą się czuć równocześnie patriotami swego regionu i patriotami ojczyzny narodowej.

O regionie w sensie socjologiczno-politycznym mówimy wówczas, gdy bardzo silne poczucie odrębności regionalnej połączone jest z antagonizmem względem państwa, w którego skład wchodzi ów region, z tendencjami separatystycznymi, z ideologią, która zawiera także postulaty polityczne. Przywódcy takiej zbiorowości starają się do niej zastosować wzór zbiorowości narodowej i podejmują walkę według wzorów walki o wyzwolenie narodowe⁵.

Odmienności regionalne zostały ukształtowane przez różnorakie czynniki, m.in. warunki topograficzne, procesy historyczne i gospodarcze, a czasem ich źródłem były też odrębności wyznaniowe i językowe, działanie różnorodnych wpływów kulturowych, a nawet różnice prawne. Wszystkie te czynniki ukształtowały na przestrzeni dziejów zbiorowiska ludzkie o specyficznych wyróżnikach psychicznych, czyli charakterystyczne typy etniczne, np. w Polsce: Ślązaków, Podhalań, Kurpiów, Mazurów i inne⁶. Te skupienia ludzkie w ciągu wieków wytworzyły i nadal tworzą własną kulturę duchową i materialną. Z pokolenia na pokolenie przekazywane są takie zasadnicze treści kulturowe, jak obyczaje, wierzenia, umiejętności, sposoby myślenia i zachowania, normy postępowania itp. Są to elementy, które składają się na pojęcie tradycji⁷, i ona też stanowi ważny czynnik więzi regionalnej, podobnie jak więzi narodowej. Dzieje się tak, ponieważ – jak powiada Stefania Skwarczyńska:

⁵ S. O s s o w s k i, *Zagadnienia więzi regionalnej i więzi narodowej na Śląsku Opolskim* [w:] idem, *Dziela*. T. 3: *Z zagadnień psychologii społecznej*, Warszawa 1967, s. 252.

⁶ *Regionalizm w nauczaniu języka polskiego w szkole średniej*, red. E. R o s n e r, Warszawa 1975, s. 6.

⁷ Na temat pojęcia tradycji zob. np. E. S h i l s, *Tradycja* [w:] *Tradycja i nowoczesność*, Warszawa 1984, s. 33; J. S z a c k i, *Tradycja. Przegląd problematyki*, Warszawa 1971, s. 97–98; J. B u r s z t a, *Kultura ludowa – kultura narodowa*, Warszawa 1974, s. 342.

zbiorowiska kultur regionalnych [...] podsycają wysiłki twórcze samą atmosferą regionu [...], stają się pełną napięcia atmosferą wychowawczą. Region w swej kulturotwórczej ekspansji ma jakoby większą władzę kształtowania wartości, urabiania kulturotwórczych jednostek przez ciepło rodzimości, którą jednostki ogarnia, przez udostępnienie jakoby przeżyciom jednostek tego, co będąc wielkie i wartościowe, jest zarazem bliskie, przez stawianie w przeżyciu w pewną bezpośredniość dorobku przeszłości z tkwiącymi w człowieku możliwościami twórczymi⁸.

Regionalizm jest niejako zjawiskiem naturalnym i nie stanowi szczególnej właściwości kultury początku XXI wieku. W swych wcześniejszych formach oznaczał chronienie, zamykanie w sobie, przechowywanie cennych wartości własnej kultury i wspólnoty. Wyrastał z obrony własnej tożsamości kulturowej przed „gwałtem symbolicznym”, dokonywanym przez obcych w sensie kulturowym, z obrony budzącej się coraz wyraźniej świadomości narodowej, trudnej do pogodzenia z utratą suwerennej państwowości i podziałem własnego terytorium narodowego między obce państwa⁹.

Regionalizm jest tak stary jak człowiek, jego odczucia i tęsknoty, jego związek z ziemią¹⁰ [...] Ten związek duchowy człowieka z krajem rodzinnym, który go łączy tysiącem uczuciowych nici z całością tego, wśród czego człowiek wzrósł, z czym się duchowo od dziecka zespolił, jest zjawiskiem ludzkim i wiecznotrwałym¹¹.

– pisał Juliusz Nowak-Dłużewski o głęboko odczuwanej potrzebie zakorzenienia człowieka w glebie kultury rodzimej, a jest ono ważnym warunkiem wszechstronnego rozwoju ludzkiej osobowości.

Pojęcie regionalizmu zostało zdefiniowane przez jednego z jego propagatorów – Aleksandra Patkowskiego – następująco:

„Regionalizm” wysuwa hasło odrodzenia wartości rasowych polskich, wzmoczenie poczucia przynależności terytorialnych przez podejmowanie zbiorowego wysiłku ugrupowań osiadłych na danym terytorium; hasło organizacji pracy, koordynowania inicjatywy, twórczego i aktywnego stosunku wobec zjawisk zachodzących w najbliższym otoczeniu. Przez wszechstronne poznanie ziemi i człowieka regionalizm budzić ma zmysł organizacyjny, dar inicjatywy, umacniać dyscyplinę, egzekutywy, szerzyć zamiłowanie do konstrukcji i konkretności, wskrzeszać słowem energię narodową, umocnić ją wolą ciągłości i konsekwencji czynu¹².

⁸ Cyt. za: *Regionalizm w nauczaniu...*, s. 6–7.

⁹ H. Skorowski SDB, *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*, Warszawa 1990, s. 13.

¹⁰ J. Nowak-Dłużewski, *U źródeł regionalizmu* [w:] *Z historii polskiej literatury i kultury*, Warszawa 1967, s. 212.

¹¹ Ibidem, s. 210.

¹² Cyt. za: E. Kuźma, *Regionalizm* [w:] *Słownik literatury polskiej XX wieku*, Wrocław 1992, s. 927. Zob. także: Z. Bąk, *Regionalizm w dydaktyce języka polskiego*, Opole 1987, s. 3; W. Orkan, *Regionalizm u obcych i u nas* [w:] *Listy ze wsi i inne pisma społeczne*, Kraków 1970, s. 450–451; J. Bar, *Regionalizm w dydaktyce elementem wychowania patriotycznego dzieci i młodzieży*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu”. Seria A. Dydaktyka III, 1972, s. 105–106.

Przez regionalizm w edukacji czy też regionalizm edukacyjny lub edukację regionalną rozumieć należy stałe i systematyczne uwzględnianie w ramach poszczególnych przedmiotów nauczania (a także w formach wychowania) treści związanych z miejscowością i regionem, w których znajduje się szkoła. Regionalizm edukacyjny to zespół przekonań edukacyjnych, charakteryzujący się dążeniem do związania treści nauczania i wychowania uczniów określonego terytorium (miejscowości, okolicy, województwa, regionu) ze swoistością jego kultury¹³.

Natomiast regionalizm kreatywny jest to – wytworzony w danej społecznej sytuacji regionalnej – system przekonań normatywno-dyrektywnych, na którego płaszczyźnie konstruowane są pomysły rozwiązywania problemów regionalnych i powstawania w wyniku tego swoistych (swojskich), zapewniających rozwój i trwanie wyodrębniającej się lub już wyodrębnionej kulturowo ludności stale zamieszkującej dane terytorium osadnicze, gminne, prowincjonalne, metropolitarne, dzielnicowe, krajowe, kontynentalne czy też transkontynentalne¹⁴.

Cele edukacji regionalnej

Czynności tego rodzaju muszą być oparte na podstawach programowych, zatwierdzonych 15 maja 1997 roku przez MEN, i uwzględniać koncepcję zintegrowanej edukacji regionalno-kreatywnej, w której określony udział mają jej poszczególne dziedziny, a mianowicie m.in. edukacja: polonistyczna, historyczna, obywatelska, filozoficzna i geograficzna.

Założenie integracyjne ma się przejawiać:

- 1) w kreatywnej wizji człowieka funkcjonującego we wszystkich kręgach regionalnych;
- 2) w przygotowaniu uczniów do uczestnictwa w nowych kręgach regionalnych;
- 3) w uformowaniu świadomości językowej, umożliwiającej realizację dwóch wyżej wymienionych celów¹⁵.

Najbardziej ogólnym (strategicznym) celem edukacji regionalnej jest dostrzeżenie w zebranych przez ucznia informacjach regionalnej swoistości, znamiennej dla określonego kręgu regionalnego, inspiracji do niekonwencjonalnych działań, które pod każdym względem odpowiadają owej swoistości¹⁶.

Celem edukacji regionalnej w procesie dydaktyczno-wychowawczym jest ukształtowanie w uczniach poczucia własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska i autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury. Oto najważniejsze cele.

1. Wyposażenie ucznia w zasób wiedzy o własnym regionie (okolicy) w powiązaniu z szerszą rzeczywistością narodową, państwową, a nawet międzynarodową, dotyczący różnych płaszczyzn własnego środowiska regionalnego: geograficznej, etnograficznej oraz kulturowej. Płaszczyzna geograficzna dostarcza wiedzy m.in. o położeniu regionu,

¹³ E. Biłos, *Regionalizm kreatywny w nowoczesnej szkole*, Częstochowa 1998, s. 15–16.

¹⁴ *Ibidem*, s. 32.

¹⁵ *Ibidem*, s. 83.

¹⁶ *Ibidem*, s. 84.

uksztaltowaniu jego powierzchni, klimacie, florze i faunie. Bardzo istotne są zagadnienia demograficzne, społeczne i gospodarcze. Tu płaszczyzna geografii ekonomicznej łączy się z płaszczyzną etnograficzną. Charakteryzują one region pod względem czynnika ludzkiego. Wspomniana kategoria może mieć różną jakość (społeczność etniczna, regionalna, lokalna). Jest to zatem zarówno wiedza o ludności zamieszkującej region (okolicę), jak i wiedza o jej powiązaniach z szerszymi społecznościami, w tym przede wszystkim narodową i państwową. Istotnym elementem wiedzy, w którą powinien być wyposażony uczeń, jest tradycja. Ona bowiem w wielu przypadkach pozwala wyodrębnić poszczególne obszary jako rzeczywiste regiony lub obszary kulturowe. Nie zawsze musi to być cały zespół elementów kulturowych. W dzisiejszej zunifikowanej kulturze może to być zaledwie kilka cech charakterystycznych, pozwalających mówić o własnej kulturze.

2. Wydobycie w procesie edukacji wielorakich wartości tkwiących we własnym regionie w kontekście wartości narodowych, państwowych i ogólnoludzkich. Zdobyta wiedza powinna uświadomić uczniowi autentyczne wartości środowiska. Wszystkie elementy kształtujące pojęcie regionu (okolicy), a mianowicie terytorium, grupa społeczna, kultura, są nośnikami różnorodnych wartości. Tak więc na przykład aksjologiczny wymiar terytorium należy dostrzegać już w samej jego płaszczyźnie historycznej, kulturowej, przyrodniczo-geograficznej. Uwzględnić przy tym należy całą sferę działalności człowieka i wspólnoty mającą charakter ingerencji w strukturę tegoż środowiska. Składa się na nią gospodarcza działalność człowieka. W wielu przypadkach wpływa ona niejako na zwiększenie wartości tego środowiska. Społeczność charakteryzuje się całym systemem tworzenia na drodze wspólnego doświadczenia, gromadzenia, przechowywania i przetrwania systemu wartości stanowiących zbiorową wartość wspólnoty. Są to wartości zarówno materialne, jak i duchowe, intelektualne, moralne, religijne. Chodzi tu o wydobycie wartości tzw. etosu (stylu życia) wspólnoty. Podobnie wydobywać należy całą sferę wartości, których nośnikiem jest kultura regionalna.
3. Wprowadzenie ucznia w świat wartości środowiska. Przygotowanie do identyfikacji z tymi wartościami nie może być jednak narzucone. Przekazanie wiedzy (pierwszy cel) i wydobycie wartości (drugi cel) jest propozycją całego systemu wartości, którą człowiek może (powinien) zaakceptować, dokonując identyfikacji. Dlatego też wartości własnego środowiska należy traktować właśnie jako propozycję tych wielorakich wartości, na podstawie których człowiek kształtuje własną hierarchię.
4. Kształtowanie tzw. tożsamości pluralistycznej. Jej istota polega na tym, że człowiek, poznając głębiej siebie, własne zakotwiczenie w swojej społeczności i kulturze, może trafniej odczytywać i interpretować zachowanie innych, a także szanować ich odmienność.

Zatem celem edukacji regionalnej powinno być kształtowanie poczucia własnej tożsamości nie jako postawy separacji, ale jako fundamentu tworzenia postaw otwartych, liberalnych, tolerancyjnych, nastawionych na akceptację pluralizmu różnych ludzkich kultur i ich zrozumienie¹⁷.

¹⁷ *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*, Warszawa 1995, s. 3–4.

Zasady nauczania

Przedstawmy główne zasady nauczania.

1. Nauczanie powinno wykorzystywać wspólnotę lokalną, „małą ojczyznę” i region do wyraźnego wskazywania i akcentowania miejscowych przykładów w procesie dydaktyczno-wychowawczym, uwzględniając zwykły sposób wzrastania człowieka w kulturę za pośrednictwem najbliższego otoczenia i dzięki najwcześniejszemu doświadczeniu życiowemu.
2. Pogłębienie wiedzy o specyfice własnego regionu sprzyja ugruntowaniu poczucia tożsamości narodowej. Dzieje się tak, gdyż naród nigdy nie istnieje wyłącznie w konkretnym doświadczeniu, w kontaktach bezpośrednich, lecz jest przede wszystkim „wspólnotą wyobrażeniową”, która istnieje wyraźniej i zaznacza się mocniej przez identyfikację z „małą ojczyzną”. W niej to właśnie ważne są zarówno krajobraz, architektura, kultura tradycyjna, w tym folklor i sztuka ludowa, jak i kontakty z innymi ludźmi, co łącznie określa nie tylko sferę emocjonalną, lecz także podstawowe obyczaje człowieka.
3. Wyróżnianie względnie autonomicznych wartości własnego regionu przyczynia się do utwierdzenia własnej tożsamości lokalnej i prowadzi do poczucia wzbogacenia wartościami regionalnymi kultury ogólnonarodowej, co sprzyja kształtowaniu postaw patriotyczno-ogólnonarodowych.
4. Wyróżnianie wartości wyraźnie zaadaptowanych, z podaniem ich źródeł tkwiących w innych regionach, czy nawet kręgach kulturowych, powinno sprzyjać kształtowaniu poczucia współzależności i świadomości przepływu wartości kulturowych, a w konsekwencji – postawy szacunku wobec wartości innych niż rodzime, regionalne.
5. Ukazywanie historycznego i teraźniejszego udziału kultury polskiej w budowaniu innych kultur, w tym również w kulturze globalnej, oraz wpływu różnych kultur na kulturę rodzimą, a przez to kształtowanie postawy tolerancji wobec różnorodności i odmienności kulturowych.
6. Wszystkie zasygnalizowane wyżej zasady nauczania powinny prowadzić do tworzenia wspólnoty przez skuteczne poszukiwanie własnej tożsamości kulturowej. Jest to niezwykle ważne w okresie funkcjonowania społeczeństwa kultury masowej, nasilonej migracji ludności, gwałtownego naporu sztucznie wprowadzanych, kulturowo obcych elementów w środkach masowego przekazu (np. anglosaskie walentynki czy Halloween pochodzenia celtyckiego)¹⁸.

Treści programowe

Treści edukacji regionalnej są związane z krajobrazem, architekturą, zabytkami kultury duchowej i materialnej, gwarą – dialektem miejscowym, folklorem, legendami, sztuką ludową, historią, wiedzą o lokalnych bohaterach i wydarzeniach, kontaktami

¹⁸ Ibidem, s. 4–5.

międzyludzkimi, przekazem międzypokoleniowym, obyczajowością społeczną, obcowaniem z przyrodą, życiem według rytmu przyrody itp.¹⁹

Dobór i ustrukturalizowanie treści regionalno-kreatywnych odpowiada pięciu aspektom:

- 1) swoistości regionalnej jako źródła twórczości (kreatywności);
- 2) osobowości twórczej;
- 3) możliwości reorganizacji doświadczenia indywidualnego;
- 4) tolerancji i poszanowaniu odrębności kulturowej innych;
- 5) umiejętności dokonywania samodzielnych ocen dorobku cywilizacyjnego ludzkości.

Aspekty te znajdują swoje odzwierciedlenie w rozkładach edukacyjnych treści regionalno-kreatywnych (rocznych i wieloletnich), a także w konstrukcji każdego projektu lekcji języka polskiego²⁰.

Założenia programowe w zakresie dziedzictwa kulturowego w regionie zawierają m.in. następujące treści programowe.

1. Pojęcia dotyczące:
 - terytorium – ojczyzna, macierz, region;
 - wspólnot (społeczności) – wspólnota międzynarodowa, narodowa, państwowa;
 - sfer kultury – regionalizm, ruchy regionalne, kultura regionalna;
 - postaw – samoświadomość narodowa, świadomość regionalna, świadomość lokalna.
2. Nazewnictwo w regionie.
3. Charakterystyka geograficzno-historyczna.
4. Dziedzictwo kulturowe²¹.

Zamiast zakończenia

Klamrą spinającą refleksje dotyczące edukacji regionalnej jest powszechnie akceptowana opinia, iż szkoła pozostanie nadal kluczową instytucją przygotowującą młode pokolenie do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Nie jest ona na tym polu instytucją jedyną. Edukacja regionalna funkcjonuje w systemie instytucji pozaszkolnych, środków masowego przekazu, profesjonalnych instytucji kultury i jej propagowania, wszelkich form i stowarzyszeń samorodnego ruchu artystycznego. Szkoła pozostanie w tym systemie ogniwem głównym, gdyż kształtuje człowieka w okresie jego maksymalnej chłonności umysłowej. Ma ona więc, posługując się metodą wychowawczą, największą możliwość rozbudzenia wyobraźni młodego pokolenia.

Trudno sobie wyobrazić dzisiejsze funkcjonowanie polskiej szkoły bez zajęć poświęconych „małej ojczyźnie”. Poznanie własnego regionu – bliższej i dalszej okolicy – pomaga kształtować w wychowankach świadomość przynależności do danego miejsca.

¹⁹ *Edukacja regionalna...*, s. 937.

²⁰ E. B i ł o s, op. cit., s. 85.

²¹ *Dziedzictwo kulturowe...*, s. 5–7.

Kreatywna edukacja regionalna stanowi ważny element rzeczywistości społecznej, pomagający uczniowi w odkrywaniu własnej tożsamości kulturowej i w odnajdywaniu swojego miejsca w świecie. Niezbędne staje się stworzenie odpowiednich warunków do poznania i poszanowania dziedzictwa kulturowego, do kształtowania postawy otwartej wobec różnorodności i odrębności kultur, a także przygotowanie ucznia do twórczego, świadomego udziału w życiu kulturalnym i społecznym oraz do kreowania dóbr kultury.

Realizując program edukacji regionalnej, musimy mieć na uwadze znamienne słowa Papieża Jana Pawła II, skierowane do rodaków w czasie pielgrzymki do ojczyzny (Warszawa 1979 rok i Sopot 1999 rok).

[...] pozostańcie wierni temu dziedzictwu! Uczynicie je podstawą swojego wychowania! Uczynicie je przedmiotem szlachetnej dumy! Przechowujcie to dziedzictwo! Pomnóżcie to dziedzictwo! Przekażcie to następnym pokoleniom [...] ²².

Wiele na polskiej ziemi zmieniło się i zmienia. Mijają stulecia, a Polska rośnie wśród zmiennych kolei losu, jak ten wielki dziejowy dąb, ze swoich zdrowych korzeni. [...] To jest wielkie dziedzictwo, z którym idziemy w przyszłość [...] ²³.

Pragnę Was jeszcze zachęcić, abyście nadal strzegli swojej tożsamości, pielęgnując więzi rodzinne, pogłębiając znajomość swojego języka i starając się przekazać swą bogatą tradycję młodemu pokoleniu ²⁴.

²² Prośba Jana Pawła II wypowiedziana dnia 2 VI 1979 r. na Placu Zwycięstwa w Warszawie – A.J. Omelaniuk, *Regionalizm – jego znaczenie i rola w procesie oddziaływania na młodzież u progu XXI* [w:] *Rodzina, młodzież, regionalizm*, Ciechanów 2000, s. 17; *Jan Paweł II w Polsce 1979 – 1983 – 1987. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1989, s. 61.

²³ Homilia Jana Pawła II podczas mszy świętej w Sopocie dnia 5 VI 1999 r. [w:] *Bóg jest miłością. VII pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny*, oprac. J.J. Górny, Olsztyn 1999, s. 26.

²⁴ Pozdrowienie pielgrzymów przez Ojca Świętego Jana Pawła II na zakończenie mszy świętej [w:] *Bóg jest miłością...*, s. 27.